

## Лекція № 15

### Тема лекції: «Кредитно-модульна система організації навчального процесу»

#### План лекції

1. Суть кредитно-модульної системи організації навчального процесу.
2. Поняття про Болонський процес.
3. Кредитна система.
4. Система оцінювання якості освіти студента.

#### **1. Суть кредитно-модульної системи організації навчального процесу.**

Нинішня система підготовки фахівців з вищою освітою має певні недоліки, а саме:

- відсутність систематичної роботи студентів протягом навчального семестру; низький рівень активності студентів і відсутність елементів змагання в навчальних досягненнях;

- можливість необ'єктивного оцінювання знань студентів; значні затрати бюджетних коштів і часу на проведення екзаменаційної сесії;

- відсутність гнучкості в системі підготовки фахівців; недостатній рівень адаптації випускників ВНЗ до швидкозмінних вимог світового ринку праці;

- низька мобільність студентів щодо зміни напрямів підготовки, спеціальностей та ВНЗ;

- недостатня можливість вибору студентом навчальних дисциплін.

Для подолання недоліків традиційної системи підготовки фахівців впроваджується кредитно-модульна система, що передбачає: відхід від традиційної схеми «навчальний семестр – навчальний рік – навчальний курс»; раціональний поділ навчального матеріалу дисципліни на модулі і перевірка якості засвоєння теоретичного і практичного матеріалу кожного модуля; перевірку якості підготовки студентів до кожного лабораторного, практичного чи семінарського заняття; використання більш широкої шкали оцінки знань; вирішальний вплив суми балів, одержаних протягом семестру, на підсумкову оцінку з навчальної дисципліни; стимулювання систематичної самостійної роботи студентів протягом усього семестру і підвищення якості їх знань; підвищення об'єктивності оцінювання знань студентів; впровадження здорової конкуренції в навчанні; виявлення та розвиток творчих здібностей студентів.

Одним з найважливіших стратегічних завдань на сьогоднішньому етапі модернізації системи вищої освіти України є забезпечення якості підготовки

### **фахівців на рівні міжнародних вимог.**

У червні 1999 р. в італійському місті Болонья відбулася перша зустріч європейських міністрів, що відповідають за вищу освіту. Прийняту на цій зустрічі спільну декларацію міністрів Європи підписали представники 29 країн Європи. В наступні роки до цієї декларації приєдналися ще 10 країн.

Після прийняття цієї декларації і за її назвою розширення європейської інтеграції у сфері вищої освіти стали повсюдно називати Болонським процесом.

Основним завданням цієї системи є запровадження передбаченої Болонською декларацією системи академічних кредитів, аналогічній ECTS (Європейській кредитно-трансферній системі). Саме її розглядають як засіб підвищення мобільності студентів щодо переходу з однієї навчальної програми на іншу, включно з програмами післядипломної освіти.

ECTS стане багатоцільовим інструментом визнання її мобільності, засобом реформування навчальних програм, а також засобом передачі кредитів ВНЗ інших країн.

Важливий момент запровадження акумулюючої кредитної системи - можливість враховувати всі досягнення студента, а не тільки навчальне навантаження, наприклад, участь у наукових дослідженнях, конференціях, предметних олімпіадах тощо.

Визначення змістових модулів навчання з кожної дисципліни, узгодження кредитних систем оцінювання досягнень студента повинно стати основою для вирішення ще однієї задекларованої в Болоньї мети – створення умов для вільного переміщення студентів, НПП і менеджерів освіти на теренах Європи. Обов'язковою також вважається наявність внутрішніх та зовнішніх державних і громадських систем контролю якості освіти.

## **2. Поняття про болонський процес.**

Болонський процес – це низка або система заходів європейських державних установ (рівня міністерств освіти), університетів, міждержавних та громадських організацій, які мають відношення до вищої освіти, спрямованих на досягнення цілей, сформульованих у Болонській декларації.

Існує низка причин, що зумовили Болонський процес, основними з яких є: прагнення європейських країн об'єднати свої розрізнені потенціали в єдиний економічний союз, докорінні перетворення в економічних системах усіх розвинених країн; посилення конкуренції у сфері науки, прагнення підвищити конкурентоспроможність європейської вищої освіти.

США значно випереджають європейські країни за низкою показників, що належать до системи освіти. Перший і найважливіший показник – це частка вже підготовлених фахівців, що мають вищу освіту. В Європі цей показник удвічі нижчий, ніж у США, що відповідно зумовлює й нижчий загальний потенціал європейських країн. Другий показник, що визначає рівень освіти, – це кількість іноземних громадян, що навчаються в країні. У США кількість іноземних студентів перевищує 500 тис. осіб, що значно більше, ніж у європейських університетах.

Третій показник – це розвиток науки й інтенсивність нарощення наукового потенціалу. США на фінансування наукових досліджень щороку виділяють понад 3 % від валового національного доходу, а країни Європи – в середньому 1,9 %.

Положення, що мають виконуватися в рамках Болонського процесу, зводяться до шести основних позицій.

1.Впровадження двоциклового навчання: 1-й цикл – до одержання першого академічного ступеня і 2-й – після його одержання. При цьому тривалість навчання на 1-му циклі має бути не менше 3-х і не більше 4-х років. Навчання впродовж другого циклу може передбачати отримання ступеня магістра (через 1-2 роки навчання після одержання 1-го ступеня) і/або докторського ступеня (за умови загальної тривалості навчання 7-8 років).

2.Завпровадження кредитної системи.

3.Контроль якості освіти.

4.Розширення мобільності.

5.Забезпечення працевлаштування випускників.

6.Забезпечення привабливості європейської системи освіти.

### **3. Кредитна система**

Кредитна система – це систематичний спосіб описання освітньої програми з доданням кредитів до її компонентів. Опис кредитів у системах вищої освіти може базуватися на різних параметрах, таких як обсяг роботи, результати навчання та контактні години.

Європейська кредитна система взаємозаліку (взаємовизнання) та накопичення – це система, в основу якої покладено визначення обсягу роботи студентів, потрібного для участі у програмі. Вона орієнтована на спеціалізовані умови вивчення результатів навчання та необхідної компетенції.

ECTS запропонували 1989 р. в структурі Erasmus, а нині вона є складовою

програми Socrates. ECTS – це єдина кредитна система, яку успішно випробували та використовують у всій Європі. Ця система допомагає визначити періоди навчання за кордоном, збільшує якість і кількість студентської мобільності в Європі. Нещодавно ECTS почала застосовувати накопичувальну систему, яка виконується на інституціональному, регіональному, національному та європейському рівнях. Це одне з головних положень Болонської декларації.

ECTS полегшує читання та порівняння навчальних програм для будь-яких студентів – місцевих чи іноземних. ECTS підвищує мобільність і академічне визнання. З її допомогою університети організовують і перевіряють навчальні програми. ECTS можна використовувати у будь-яких програмах і методах, вона робить європейську вищу освіту привабливішою для всіх інших студентів.

ECTS засновано на конвенції про 60 кредитних заходів з обсягу робіт студентів за один академічний рік. Обсяг робіт студентів за повний робочий час навчальної програми в Європі становить переважно 36-40 тижнів на рік, у такому випадку один кредит становить від 24 до 30 робочих годин. Обсяг робіт – це час, за який пересічний студент отримає необхідний результат навчання.

Кредит також підсумовує результати навчання, тобто набуті знання, які вказують, що студент буде знати, розуміти або на що буде здатний після закінчення навчання (короткого чи тривалого). Кредити в ECTS можна отримати після закінчення відповідної роботи та оцінки здобутого результату.

Повний обсяг робіт, потрібний для закінчення першого рівня циклу, становить 3-4 роки (тобто 180 або 240 кредитів).

Студентський обсяг робіт в ECTS включає час, проведений на лекціях, семінарах, час для самостійних робіт, підготовки до іспитів, їх складання тощо.

Кредити поширюються на всі компоненти навчальної програми (модулі, курси, дисертаційні роботи). Також вони відображають обсяг робіт кожного з необхідних компонентів, включених у програму відносно всього обсягу робіт, потрібного для закінчення повного року навчання.

За будь-яких принципів організації навчального процесу саме системі оцінювання знань належить важлива роль у забезпеченні високої якості освіти та формуванні конкурентоспроможних фахівців.

Головне завдання – як досягти найбільш об'єктивного оцінювання, як зробити, щоб оцінювання виконувало властиві йому функції і насамперед дві головні – контролюючу й мотивуючу.

На практиці немає ідеальних систем оцінювання, а кожна з тих, що використовується, має свої сильні і слабкі сторони. Отож треба шукати не

ідеальні системи, а проектувати ті, які мають більше переваг.

Результати екзаменів і заліків зазвичай виражаються в оцінках. Однак у Європі є багато різних систем оцінювання. До того ж питання перезарахування оцінок було однією з найсуттєвіших проблем студентів – учасників ECTS:

а) з одного боку, тлумачення оцінок значно відрізняється в одній країні від іншої, в одному закладі від іншого і одного предмета від іншого;

б) з іншого боку, помилка при перезарахуванні оцінки може мати серйозні наслідки для студентів.

Європейську систему «полегшеної шкали оцінювання» сформовано в результаті тривалого обговорення (табл. 2).

Таблиця 2

### Шкала оцінювання ECTS

| Оцінка ECTS | Кількість набраних балів з дисципліни студентом під час навчання | Визначення                                                         |
|-------------|------------------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------------|
| A           | 100-90                                                           | ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок   |
| B           | 89-82                                                            | ДУЖЕ ДОБРЕ – вище від середнього рівня з кількома помилками        |
| C           | 81-75                                                            | ДОБРЕ – загалом правильна робота з певною кількістю грубих помилок |
| D           | 74-68                                                            | ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків          |
| E           | 67-60                                                            | ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії              |
| FX          | 59-35                                                            | Незадовільно – потрібно попрацювати перед тим, як отримати залік   |
| F           | 34-1                                                             | Незадовільно – необхідна серйозна подальша робота                  |

Студент інформується про результати оцінювання навчального модуля як складової підсумкового оцінювання засвоєння навчальної дисципліни.

Підсумкове оцінювання засвоєння навчального матеріалу дисципліни визначається без проведення семестрового екзамену (заліку) як інтегрована оцінка засвоєння всіх змістових модулів з урахуванням «вагових» коефіцієнтів.

Студент, що набрав протягом семестру необхідну кількість балів, може: не складати екзамен (залік) і отримати набрану кількість балів як підсумкову оцінку; складати екзамен (залік) для підвищення свого рейтингу з певної навчальної дисципліни; ліквідувати академічну різницю, пов'язану з переходом на інший напрям підготовки чи до іншого ВНЗ; поглиблено вивчити окремі розділи (теми) навчальних дисциплін, окремі навчальні дисципліни, які формують кваліфікацію, що відповідає сучасним вимогам ринку праці; використати час, відведений графіком навчального процесу на екзаменаційну сесію, для задоволення своїх особистих потреб.

Студент, що набрав протягом семестру менше від необхідної кількості балів, зобов'язаний складати екзамен (залік).

Європейська Комісія на засіданні Генеральної Дирекції з питань освіти і культури окреслила заходи, щоб надалі розвивати Болонський процес щодо спільного Європейського простору вищої освіти. Одним із напрямів було прийняття системи зрозумілих і порівнюваних учених (академічних) ступенів. Це насамперед широкомасштабне впровадження додатка до диплома, що значно спростить процедуру визнання кваліфікацій у європейському регіоні.

В Україні нині розробляється Додаток до диплома відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (стаття 9).

Додаток до диплома дотримується моделі, яка була розроблена Європейською Комісією, Радою Європи та UNESCO/CEPES, з урахуванням специфіки національної системи вищої освіти.

Основні терміни, з якими можуть зустрічатися студенти, що навчаються за кредитно-модульною системою навчання, наступні: кредитно-модульна система організації навчального процесу (КМСОНП), заліковий кредит, модуль, змістовий модуль.

КМСОНП – це модель організації навчального процесу, що ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових освітніх одиниць (залікових кредитів).

Заліковий кредит – це одиниця виміру навчального навантаження, необхідного для засвоєння змістових модулів або блоку змістових модулів.

Модуль – це задокументована завершена частина освітньо-професійної програми (навчальної дисципліни, практики, державної атестації), що реалізується відповідними формами навчального процесу.

Змістовий модуль – це система навчальних елементів, що поєднана за ознакою відповідності певному навчальному об'єктові.

Метою впровадження КМСОНП є підвищення якості вищої освіти фахівців і забезпечення на цій основі конкурентоспроможності випускників та престижу української вищої освіти у світовому освітньому просторі.

Основними завданнями КМСОНП є: адаптація ідей КМСОНП до системи вищої освіти України для забезпечення мобільності студентів у процесі навчання та гнучкості підготовки фахівців, враховуючи швидкозмінні вимоги національного та міжнародного ринків праці; забезпечення можливості навчання студентів за індивідуальною варіативною частиною освітньо-професійної програми, що сформована за вимогами замовників та побажаннями студента і сприяє його саморозвитку і відповідно підготовці до життя у вільному демократичному суспільстві; стимулювання учасників навчального процесу з метою досягнення високої якості вищої освіти; унормування порядку надання можливості студенту отримання професійних кваліфікацій відповідно до ринку праці.

Впровадженою КМСОНП у ВНЗ вважається коли наявні такі основні елементи ECTS: інформаційний пакет, де вказані загальна інформація про університет, назва напрямів, спеціальностей, спеціалізацій спеціальностей, анотації (змістові модулі) із зазначенням обов'язкових та вибіркових курсів, методики і технології викладання, залікові кредити, форми та умови проведення контрольних заходів, система оцінювання якості освіти тощо; договір про навчання між студентом і ВНЗ (напрямок, освітньо-кваліфікаційний рівень, порядок і джерела фінансування, порядок розрахунків); академічну довідку оцінювання знань, що засвідчує досягнення студента в системі кредитів за шкалою успішності на національному рівні та за системою ECTS.

Формування індивідуального навчального плану студента здійснюється на підставі переліку змістових модулів (блоків змістових модулів навчальних дисциплін), що сформовані на основі освітньо-професійної програми підготовки і структурно-логічної схеми підготовки фахівців. Навчальна дисципліна формується як система змістових модулів, передбачених для засвоєння студентом, об'єднаних в блоки змістових модулів – розділи навчальної дисципліни.

Реалізація індивідуального навчального плану студента здійснюється протягом часу, який не перевищує граничного терміну навчання. Нормативний термін навчання визначається на підставі галузевих стандартів вищої освіти. Граничний термін може перевищувати нормативний на 1 рік. Різниця між граничним і нормативним термінами не фінансується з державного бюджету.

Індивідуальний навчальний план студента включає нормативні та вибіркові змістові модулі, що можуть поєднуватися у певні навчальні дисципліни. Нормативні змістові модулі необхідні для виконання вимог нормативної частини освітньо-кваліфікаційної характеристики. Вибіркові змістові модулі забезпечують підготовку для виконання вимог варіативної частини освітньо-кваліфікаційної характеристики, у тому числі відповідність обсягу підготовки, передбаченому нормативним терміном навчання. Вони дають можливість здійснювати підготовку за спеціалізацією певної спеціальності та сприяють академічній мобільності і поглибленій підготовці в напрямках, визначених характером майбутньої діяльності. Сукупність нормативних змістових модулів визначає нормативну (обов'язкову) складову індивідуального навчального плану студента.

Змістові модулі соціально-гуманітарних та фундаментальних нормативних навчальних дисциплін на споріднених напрямках повинні бути уніфікованими в установленому порядку.

Індивідуальний навчальний план студента за певним напрямом формується особисто студентом під керівництвом куратора за КМСОНП.

При формуванні індивідуального навчального плану студента на наступний навчальний рік враховується фактичне виконання студентом індивідуальних навчальних планів поточного і попередніх навчальних років.

Формування індивідуального навчального плану студента за певним напрямом передбачає можливість індивідуального вибору змістових модулів (дисциплін) з дотриманням послідовності їх вивчення відповідно до структурно-логічної схеми підготовки фахівців. При цьому сума обсягів обов'язкових та вибіркових змістових модулів, передбачених для вивчення протягом навчального року, повинна становити не більше 44 кредитів (не менше 60 залікових кредитів).

Система дає змогу здійснювати перехід студента в межах споріднених напрямів підготовки (певної галузі знань).

Спорідненість напрямів підготовки визначається спільністю переліку змістових модулів, які належать до нормативної складової індивідуального навчального плану студента цих напрямів підготовки, коли різниця між обсягами необхідних змістових модулів може бути засвоєна студентом у межах граничного терміну підготовки.

Зарахування змістових модулів (дисциплін), включених в індивідуальний навчальний план, здійснюється за результатами певного виду контролю якості освіти студента протягом навчального року, як правило, без організації



екзаменаційних сесій.

#### **4. Система оцінювання якості освіти студента**

Система оцінювання якості освіти студента (зарахування залікових кредитів) має бути стандартизованою та формалізованою.

Формами організації навчального процесу за КМСОНП є лекційні, практичні, семінарські, лабораторні та індивідуальні заняття, всі види практик та консультацій, виконання самостійних завдань студентами та інші форми і види навчальної та науково-дослідницької діяльності студентів.

Організаційно-методичне забезпечення КМСОНП передбачає використання всіх документів, регламентованих чинною нормативною базою щодо вищої освіти, адаптованих і доповнених з урахуванням особливостей цієї системи.

Надання кваліфікованих консультацій щодо формування індивідуального навчального плану студента, його реалізації протягом всього періоду навчання покладається на куратора.

Куратором може бути НПП випускової кафедри, як правило, професор або доцент, ґрунтовно ознайомлений з вимогами відповідних галузевих стандартів вищої освіти.

Куратор призначається наказом ректора ВНЗ за поданням дека- на відповідного факультету (директора інституту). У рамках виконання своїх функцій куратор підпорядкований заступнику декана факультету (заступнику директора інституту), який відповідає за формування індивідуального навчального плану студента.

На куратора покладається виконання таких основних завдань: ознайомлення студентів з нормативно-методичними матеріалами (інформаційним пакетом тощо), які регламентують організацію навчального процесу за кредитно-модульною системою; надання рекомендацій студентам щодо формування їх індивідуального навчального плану з урахуванням засвоєних змістових модулів (навчальних дисциплін) за час перебування в інших ВНЗ України або за кордоном; погодження індивідуального навчального плану студента та подання його на затвердження деканові факультету (директорові інституту); контроль за реалізацією індивідуального навчального плану студента на підставі відомостей про зараховані студенту залікові кредити з подальшим поданням пропозицій щодо продовження навчання студента або щодо його відрахування.

Куратор має право: відвідувати всі види занять студента згідно з його індивідуальним навчальним планом; подавати пропозиції деканові факультету (директорові інституту) щодо переведення на інший курс, відрахування та заохочення студента; брати участь у засіданнях кафедри та вчених рад факультетів (інститутів); подавати пропозиції щодо покращення навчального процесу та діяльності кураторів.

Орієнтовна система нарахування рейтингових балів передбачає за кожний день, що залишився до обумовленого терміну, у випадку завчасної подачі курсової роботи на перевірку, зарахування додаткового балу рейтингу, але не більше 5 балів.

Пропущені заняття повинні бути відпрацьованими протягом двох тижнів, при недотриманні цього терміну кількість штрафних балів подвоюється.

Пропущені з поважних причин заняття підтверджуються документально, відпрацьовуються без нарахування штрафних балів протягом двох тижнів з моменту поновлення навчання.

За кожний день, що пройшов після обумовленого терміну, за випадку несвоєчасної подачі курсової роботи на перевірку, зараховується штрафний бал рейтингу, але не більше 5 балів.

Мінімальне значення рейтингу, яке повинен набрати студент для допуску до підсумкового контролю в першому семестрі – 22 бали, в другому – 60 балів.

Студенти, рейтинг яких в першому семестрі досягне 32 бали, оцінку про підсумковий семестровий контроль (диференційований залік) отримують автоматично. За величини рейтингу менше 22 балів, студенти до заліку не допускаються і повинні виконати додаткову роботу, яка оцінюється певними заохочувальними балами рейтингу.